

SZILASI LÁSZLÓ

Tavaszi hadjárat

Szerelmes magyarok a XIX. századból

III. 2.

A pesti árvíznél

ugyanabban a csónakban harcoltam a lelkekért báró hadadi Wesselényi Miklóssal. Wesselényi magas, nagy erejű férfi volt, hatalmas mellkassal, erős, izmos combokkal és karokkal. Kiválóan úszott, átúszta a Balatont, máskor („úri barátainak tréfájára”) úzás közben meg is borotválkozott. Bár rendszeresen mozgott, lovagolt, sportolt, végzett fizikai munkát – olykor beállt béresei mellé kaszálni –, mégis már húszas éveiben hízásnak indult. 1822-ben, Széchenyivel közös angliai útjuk során, kilencvenhat kilogrammot nyomott – évek múlva, politikai eltávolodásuk után, a legeslegnagyobb magyar a naplójában már csak „a Kövér”-ként említi.

Örömmel meséltem az én Ágotámnak, hogy Wesselényi korának egyik legnagyobb nőfalója volt. Hatalmas volt a szexuális étvágya és a teljesítőképessége. A rokonai azt állították róla, hogy több mint tucatnyi lánnyal tartott egyidejűleg kapcsolatot, és gyakran ugyanazon a napon többükkel is együtt hált. Kapcsolatai között uradalmainak jobbáglányai, asszonyai voltak elsősorban, akiket jobbágyaihoz hasonlóan sok mindenben segített. Pesten és Pozsonyban bordélyokba járt, alkalmi kalandjai közt „az egyszerű boltoslánytól a grófnéig” számtalan hölgy volt megtalálható. Tartott a nemi betegségektől, gyakor-

ta szenvedett is a kankótól, a szifiliszt is többször elkapta. Különböző jobbáglányoktól számos törvénytelen gyermeke született, közülük többen fiatalon meghaltak, végrendeletében négy szeretett fattyú-gyermekére hagyott nagyobb összeget. Két Pesten élő lányát rendszeresen látogatta, anyagilag támogatta, barátai előtt is vállalta őket. Ágota nevetett, pedig mindketten tudtuk, hogy nem tudja magának megbocsátani a gyermektelenségünket – én soha nem foglalkoztam sokat ezzel.

Wesselényi negyvenkilenc évesen, már nagybetegen feleségül vette az ápolónőként és szobalányként nála dolgozó Lux Annát, aki az esküvő idején nyolc hónapos terhes volt. A házasságkötésre feltehetően a születendő gyermek törvényesítése végett került sor. Három gyermekük született, az utolsó utószülött volt, és már a születése napján meghalt.

A pesti árvíz idején, 1838 tavaszán azonban a báró még csak negyvenkét éves volt: ereje teljében lett árvízi hajós.

Azon a télen igen sok hó esett. A Duna január 6-án szokatlan magas vízállásnál, a 0 fölött hetedfél méternél állt be. Buda és Pest között hatvanhat napig volt a Duna jég alatt – miközben a vize leapadt. A tavaszi olvadás a Duna bajor és osztrák szakaszain előbb kezdődött, mint nálunk, ott tehát a Duna jege előbb kezdett eltakarodni. Így Bécsnél március 5-én, Esztergomnál 6-án, míg Pestnél csak 13-án mozdult meg a jég, s akkor is megakadt a Csepel-sziget csúcsánál, ami alatt a Duna még teljesen be volt fagyva.

Március 13-án éjfél-től 15-én délig 8.20–8.40 méter közt ingadozott a vízállás a 0 pont fölött, elárasztva a város kétharmadában a pincéket és földszinti helyeket. A Ferenc- és József-külvárosokban már az áradás első napján egymás után kezdtek el összeomlani az olyan házak, melyek vagy silányabb anyagból épültek, vagy alapjuk és pincéjük nem volt elég szilárd.

A veszély március 15-én délután érte el tetőpontját – ezért aztán, utólag, tíz év múlva, sokan vélték az Árvizet a Forradalom rettenetes előjelének. Az ár, akár a Revolúció, elborított olyan részeket is, amelyeket addig biztos menedéknek tartottak. A víz magassága az utca szintje fölött két, három, sőt negyedfél méter magas, némely ponton pedig csaknem négy méter volt. A Duna-parthoz közel eső Tél utca egyik házának még az első emeleti ablakain is betört a víz –Wesselényivel együtt magam is ott voltam.

A város népe, melynek teljes bizalma volt a védő töltésekben, egyáltalában nem volt felkészülve a veszedelemre. Éppen országos vásár volt Pesten, s a rosszat nem sejtve a sok vásáros nép is itt rekedt. Az emeletes házak lakói a felső emeletekre vagy a padlásra költöztek. Némelyek a polgári önkéntes vagy katonai mentők kevés számú hajóin, ladikjain vagy összetákoltt deszkákon, kapukon, fürdőkádakban menekültek. Az ínség mindenütt kétségbeejtő volt. A földszinti üzletek kilenctized része víz alatt lévén, estéről reggelre nem volt a hatvanhatezer lakosú város számára sem tűzifa, sem kenyér, sem hús, sem más élelem, sem bárminő ital kapható. A kutakat mind megrontotta az undokul, mindenféle ürülékkel

meграkott, mocskos áradat: a roppant vízben nem lehetett sem ivásra, sem főzésre alkalmas vizet találni.

A mentők buzgó önfeláldozása, az önkéntes jótékonyság csudákat tett mindjárt a veszély kezdetén. A főurak előtt jártak a jó példával, s köztük az ifjú István főherceg, ki élete kockáztatásával jött át március 14-én Budáról Pestre a Duna aláhömpölygő jégözöne közt. Lónyay János, a veszély idejére kinevezett kormánybiztos, gróf Széchenyi István, a két ifjú báró Eötvös, gróf Ráday Gedeon, s különösen az ország legkitűnőbb athletája, báró Wesselényi Miklós nagy önfeláldozással folytatták a mentés roppant nehéz és sok helyen veszélyes munkáját. A polgári rendből is egész sereget tett a mentők száma, kik közt különös megemlítésre érdemesek Landerer nyomdatulajdonos és Feiler Ferenc bécsi nagykereskedő, akik mind személyes munkában, mind pénzben rendkívüli áldozatokat tettek, miért is őket törvényes utódaival együtt honfíúsítá és nemesi rangra emelte az 1840. évi XLVIII. törvénycikk.

De a veszedelemben, nagy ínségben és roppant kárban volt valami haszon is: becses tanulság éppen az árvíz eleni védekezésre nézve. S ezt a tanulságot azóta annyira szemmel tartották mind a vízszabályozásnál, mind a városi építkezéseknél, hogy emberi hozzávetés szerint többé Budapesten az 1838-ikihoz hasonló romlás vagy kisebb mérvű árvízveszély be ne következhessek.

És volt ennek a kárnak és szerencsétlenségnek erkölcsi jó hatása is. Az óriási részvét országszerte a nemzeti

együttérzés fényes tanújele volt, s tettekben nyilatkozott ország-világ előtt, hogy Buda-Pest Magyarország központja, szíve és fővárosa. A külföld előtt is régi idők óta most lett lélekszámban és vagyonban erősen megfogyatkozott városunk ismét híressé Európában.

Vásárhelyi Pál az *Athenaeumban* megjelent cikksorozatában, 1838. március elején egy hatalmas árhullám levonulását jósolta meg. Legfőbb okként a rendezetlen folyómederben kialakuló jégdugókat nevezte meg.

Az árvíz első napjáról Wesselényi a következőket jegyezte fel:

Március 13-án öt órakor újra megindult a jég, s nemso-kára tornyosulni kezdett, valamint törni és forrni a jégtömegeket duzzadva emelő s újra szétzúzó hatalma a dühöngeni készülő Dunának. A víz partjain már túllépett, a bősziült folyam a váci töltést már átszakította, de a jég folyvást haladván, a nézők csoportja s majd minden azt hitte, hogy mérgét már kiöntötte. Ezen reményben színházba mentem. Még nem vala vége a darabnak, midőn híre futamodott, hogy a víz már a városban van.

A Víz második napjáról pedig ezt:

Már ekkor kezdetek a házak omlani s düledezni. Ezeknek ropogása, rohanása, a vizek között emelkedő porfellegek, a rémítő sikoltás, sírás, ordítás borzasztó képét mutatta a dúló enyészetnek.

Csónakokkal mentettük a lakosságot. Igyekeztünk őket az erősebb házak emeleteire, padlásaira, vagy a magasabban fekvő külvárosi házakba menekíteni. Mintegy ötvenezer ember vesztette el hajlékát. A múzeumok épületében tízezer menekült kapott szállást, és az erősebb szerkezetű belvárosi templomok, rendházak is hamar megteltek menekültekkel.

Hoztuk, vittük a nyomorultakat az álom nélküli napalokon és éjjeleken. Hat napig dolgoztunk egyfolytában. Volt egy cipónk, volt egy sódarunk, meg két ötliteres demizsonunk borral, ezek tartották bennünk a lelket – meg hát a hősiességről alkotott képünk, aminek meg akartunk felelni, és a Jóisten. Tavasz volt. A pesti utcákon mégis jégtablák úsztak, azokat kellett elkerülnie a kétpárevezős csónakunknak. Odaálltunk a házhoz, volt, akit létrán hozott le az egyikünk az emeletről, volt, aki odaúszott hozzánk az ürülékes, patkányokkal teli mocsokban. Elvittük az embereket, néha állatokat is, egy magasabb pontra. Indultunk tovább. A pesti házak kétharmada összedőlt. Ha nagyon fáradt vagyok, a mai napig a vizek között terjengő-emelkedő porfellegekről álmodom. Gyilkos, hófehér ködféleség, olyan, mintha vakító mészből lenne, félek tőle.

Az utolsó napokban már hallucináltam. Ezt is elmeséltem Ágotának. Szörnyű volt abban a csónakban. Ki akartam menekülni belőle, ott akartam hagyni – legalább fejben. Wesselényit oroszlánnak láttam: áll és ürít, iszonyatosak a karmai, fogai. Aztán az tűnt elő, az volt a valóságom, ahogy a színházban összefutottunk. A *Szent*

Iván-éji álmodot játszották. Wesselényi rám nevetett a zajló folyosón. Jöjjön velem, maga nemes barom – szólt rám –, leszünk együtt a csónakomban az oroszlán és a hold. És én mentem. Életem legbölcsebb döntése volt.

Wesselényi Miklós 1850. április 21-én, Pesten halt meg, tüdőgyulladásban, Freiwaldauból hazajövet. Otthonában, Zsibón, 1851. január 31-én helyezték el a családi sírboltban. Gondolatban elmentünk a temetésre Ágotával. Nagyon-nagyon megsirattam a bárót: akkor úgy éreztem, azon a hat napon, azokban a mocskos vizekben, az ő csónakjában váltam újra és átmenetileg magyar emberré.

MAGVETŐ
KÖNYVKIADÓ ÉS KERESKEDELMI KFT.
www.magveto.hu
www.facebook.com/magveto
magveto.kiado@lira.hu
Felelős kiadó Dávid Anna

Készült a Szekszárdi Nyomda Kft.-ben, 2021-ben
Felelős vezető Vadász Katalin igazgató

Felelős szerkesztő Turi Tímea
Kézirat-előkészítő Losonczi Kelemen Emese
Korrektor Schmal Alexandra
Műszaki vezető Takács Klári
A kötetet Pintér József tervezte
Kiadványszám 9184
Minion betűtípusból szedve
ISBN 978 963 14 4121 5